

Respublika OAK jurnali

ISSN 2181-4201

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY-METODIK JURNALI

IYUL 2026, 4-SON

BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
<https://etjournal.buxdpi.uz>

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

№. 4

SHARQ MUTAFAKKIRLARINING IQTISODIY QARASHLARI VA ULARNING PEDAGOGIK MOHIYATI

Ruziyeva Gulinoz Fatilloevna,

BDU, “Pedagogika” kafedrası doktoranti, i.f.f.d, dotsent

gulinozfattilloyevna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sharq mutafakkirlari ilmiy merosidagi iqtisodiy qarashlar va ularning pedagogik-tarbiyaviy mohiyati tahlil qilingan. Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Yusuf Xos Hojib, G‘azzoliy, Tusiy, Ibn Xaldun, Amir Temur va Navoiy merosidagi mehnat taqsimoti, qiymat, narx, soliq, iste’mol va davlatning iqtisodiy roli haqidagi g‘oyalar xronologik va muammoviy tartibda o‘rganilgan. Tadqiqotda tarixiy-qiyyosiy va tizimli tahlil metodlaridan foydalanilgan bo‘lib, natijada mutafakkirlar g‘oyalarining «Iqtisodiyot nazariyasi» fani mavzulariga didaktik moslanish matritsasi ishlab chiqilgan. Sharq an‘anasining o‘ziga xosligi – har bir iqtisodiy kategoriyaga axloqiy-qadriyat o‘lchovining singdirilishi – ilmiy asoslangan va bu jihat milliy merosni zamonaviy iqtisodiy ta’lim uchun beqiyos didaktik resursga aylantirishi ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: Sharq mutafakkirlari, iqtisodiy tafakkur, mehnat taqsimoti, mehnat qiymat nazariyasi, adolatli narx, «amaliy hikmat», aksiologik yondashuv, didaktik integratsiya, «buyuk bo‘shliq» muammosi, iqtisodiy ta’lim.

Аннотация: В данной статье анализируются экономические взгляды мыслителей Востока и их педагогическая сущность. Идеи Фараби, Ибн Сины, Беруни, Юсуфа Хас-Хаджиба, аль-Газали, Туси, Ибн Хальдуна, Амира Темура и Навои о разделении труда, стоимости, цене, налогах, потреблении и экономической роли государства рассмотрены в хронологическом и проблемном порядке. В исследовании использованы историко-сравнительный и системный анализ; в результате разработана матрица дидактического соответствия идей мыслителей темам курса «Экономическая теория». Обосновано, что своеобразие восточной традиции – включение нравственно-ценностного измерения в каждую экономическую категорию – превращает национальное наследие в ценнейший дидактический ресурс современного экономического образования.

Ключевые слова: мыслители Востока, экономическое мышление, разделение труда, трудовая теория стоимости, справедливая цена, «практическая мудрость», аксиологический подход, дидактическая интеграция, проблема «великого разрыва», экономическое образование.

Abstract: This article analyses the economic views of Eastern thinkers and their pedagogical significance. The ideas of al-Farabi, Ibn Sina, al-Biruni, Yusuf Khass Hajib, al-Ghazali, al-Tusi, Ibn Khaldun, Amir Temur and Alisher Navoi concerning the division of labour, value, price, taxation, consumption and the economic role of the state are examined in both chronological and thematic order. The study employs historical-comparative and systemic analysis; as a result, a matrix of didactic correspondence between the thinkers’ ideas and the topics of the “Economic Theory” course has been developed. It is substantiated that the distinctive feature of the Eastern tradition – the embedding of a moral and axiological dimension in every economic category – turns the national heritage into an invaluable didactic resource for contemporary economic education.

Keywords: Eastern thinkers, economic thinking, division of labour, labour theory of value, just price, “practical wisdom”, axiological approach, didactic integration, the “Great Gap” problem, economic education.

INTRODUCTION (KIRISH)

Milliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida oliy ta’lim mazmunini milliy-madaniy meros bilan boyitish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Iqtisodiy ta’lim sohasida bu vazifa alohida murakkablikka ega: an’anaviy «Iqtisodiyot nazariyasi» kursi asosan G’arb iqtisodiy maktabining kategoriyaviy apparatiga tayanadi va natijada talabada iqtisodiy fikr faqat Yevropada shakllangan degan bir yoqlama tasavvur paydo bo’ladi.

Holbuki, Sharq mutafakkirlari ilmiy merosi iqtisodiy g’oyalarning g’oyat boy va izchil tizimini o’zida mujassam etgan. Garchi o’rta asr mutafakkirlari «iqtisodiyot nazariyasi»ni mustaqil fan sifatida ajratmagan bo’lsalar-da, ularning falsafiy, axloqiy va siyosiy asarlarida mehnat taqsimoti, qiymat, narx, talab va taklif, soliq, jamg’arish hamda taraqqiyot bosqichlari kabi tub iqtisodiy kategoriyalar chuqur tahlil etilgan. G’arb iqtisodiy fani tarixshunosligida ham bu meros tobora yuqori baholanmoqda: bir qator tadqiqotchilar musulmon Sharqi olimlarini klassik iqtisodiy maktabning bevosita salafarlari sifatida tan olmoqdalar [3; 4; 6].

Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarning aksariyati Sharq merosini tarixiy-iqtisodiy nuqtai nazardan o’rganish bilan cheklanadi. Ushbu g’oyalarning pedagogik-tarbiyaviy salohiyati va zamonaviy iqtisodiy ta’lim jarayoniga didaktik jihatdan integratsiyalash mexanizmlari esa yetarlicha ishlab chiqilmagan. Aynan shu holat mazkur tadqiqotning ilmiy muammosini belgilaydi.

Tadqiqotning maqsadi – Sharq mutafakkirlari iqtisodiy qarashlarining mazmun-mohiyatini tizimli tahlil qilish, ularning pedagogik-tarbiyaviy salohiyatini ochib berish hamda «Iqtisodiyot nazariyasi» fanini o’qitishda merosdan foydalanishning didaktik modelini ishlab chiqishdan iborat.

METHODS (METODLAR)

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlar majmuasidan foydalanildi:

Tarixiy-qiyosiy tahlil: Sharq mutafakkirlarining birlamchi asarlari va ularning ilmiy tarjimalari [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14] o’rganilib, bayon etilgan iqtisodiy g’oyalar klassik G’arb iqtisodiy maktabi (A.Smit, D.Rikardo, A.Marshall) qarashlari bilan qiyoslandi.

Manbashunoslik tahlili: Iqtisodiy fan tarixshunosligidagi zamonaviy tadqiqotlar [3; 4; 5; 6; 7] tahlil qilinib, Sharq merosining jahon iqtisodiy fikri taraqqiyotidagi o’rni aniqlashtirildi.

Kontent-tahlil va tizimlashtirish: Har bir mutafakkir merosidan iqtisodiy kategoriyalar ajratib olindi va ularning axloqiy-tarbiyaviy mazmuni bo’yicha guruhlandi.

Didaktik modellashtrish: Ajratilgan g’oyalarning «Iqtisodiyot nazariyasi» kursi mavzulariga moslanish matritsasi ishlab chiqildi.

RESULTS (NATIJALAR)

Olib borilgan tahlil Sharq mutafakkirlari merosida iqtisodiy g’oyalarning izchil rivojlanuvchi yagona intellektual an’anani tashkil etishini ko’rsatdi. Forobiydan Ibn Sino va Tusiy orqali Ibn Xaldun va Davoniyga qadar cho’zilgan bu an’anada iqtisodiy fikr bosqichma-bosqich chuqurlashib, tizimlashib borgan. An’ananing o’zak xususiyati – iqtisodiy fikrning axloqiy-falsafiy negiz bilan uzviy birligidir.

Asosiy mutafakkirlar merosining mazmuni. Abu Nasr Forobiy (873–950) «Fozil odamlar shahri» asarida har bir kishi va jamoa muayyan ehtiyojlarni mustaqil qondira olmasligini, shu bois odamlar hamkorlik, mehnat taqsimoti va ayirboshlashga muhtoj bo’lishini asoslaydi [11]. Abu Ali ibn Sino (980–1037) «Tadbiri manzil» risolasida daromad va xarajat muvozanati, jamg’arish va oqilona iste’mol tamoyillarini ishlab chiqib, israfgarchilik va xasislik oralig’idagi «adolatli o’rtalik» g’oyasini ilgari

suradi [12] – bu mikroiqtisodiy tafakkurning erta ko‘rinishidir.

Abu Rayhon Beruniy (973–1048) tabiiy-ilmiy va tarixiy-etnografik asarlarida savdo munosabatlari, qimmatbaho metallar va pul muomalasiga oid kuzatuvlarini bayon etadi; uning ilmiy uslubidagi aniqlik va miqdoriy o‘lchashga intilish iqtisodiy tafakkurning empirik-analitik tamoyillariga mos keladi [15]. Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» dostonida adolat davlat va iqtisodiy farovonlikning bosh ustuni sifatida talqin qilinadi; asarda adolatli soliq siyosati, mulk va daromadning oqilona taqsimlanishiga oid teran fikrlar bayon etilgan [10].

Abu Homid G‘azzoliy (1058–1111) «Ihyo ulum ad-din» asarida iqtisodiy faoliyatni axloq bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qiladi: u ehtikorlikni qattiq qoralaydi, adolatli narx va halol savdoni targ‘ib qiladi. Iqtisodiy fan tarixshunosligida uning pul muomalasi haqidagi qarashlari alohida qayd etiladi – sifatsiz pulning sifatli pulni muomaladan siqib chiqarishi haqidagi mulohazasi keyinchalik «Gresham qonuni» nomi bilan mashhur bo‘lgan qoidaning erta ko‘rinishi sifatida baholanadi [5]. Nasiriddin Tusiy (1201–1274) «Axloqi Nosiriy» asarida iqtisodni «shahar hayoti hikmati» deb ta’riflab, uni amaliy falsafaning mustaqil sohasi sifatida ajratadi [9].

Ibn Xaldun (1332–1406) merosi alohida o‘rin egallaydi. «Muqaddima» asarida mehnat qiymat nazariyasi, mehnat taqsimoti va ixtisoslashuvning unumdorlikni oshirishdagi roli, narxning talab va taklifga bog‘liqligi, soliq stavkasi va soliq tushumi o‘rtasidagi bog‘liqlik hamda taraqqiyotning tsiklik bosqichlari ilmiy asoslab berilgan [8]. Ko‘plab tadqiqotchilar uni klassik iqtisodiyotning A.Smitdan deyarli to‘rt asr ilgari yashagan salafi sifatida e’tirof etadilar [3; 7]. Amir Temurning «Temur tuzuklari»da adolatli soliq tizimi, savdo yo‘llari xavfsizligi, hunarmandchilik va dehqonchilikni qo‘llab-quvvatlash tamoyillari bayon etilgan [14]; Alisher Navoiy esa «Mahbub ul-qulub»da halol mehnatni ulug‘lab, isrofgarchilikni qoralaydi [13].

Tahlil natijalari umumlashtirilib, quyidagi jadvalda tizimlashtirildi (1-jadval).

Mutafakkir (yillari)	Iqtisodiy g‘oya / kategoriya	Pedagogik-tarbiyaviy mohiyati	Fandagi mavzu bilan bog‘liqligi	Manba
Abu Nasr Forobiy (873–950)	Ehtiyojlar xilma-xilligi, ayirboshlash zarurati, mehnat taqsimoti	Hamkorlik, o‘zaro yordam, ijtimoiy birdamlik	Ehtiyoj, ayirboshlash, mehnat taqsimoti	«Fozil odamlar shahri»
Abu Ali ibn Sino (980–1037)	Xonadon iqtisodi, daromad-xarajat muvozanati, jamg‘arish	Tejamkorlik, rejalashtirish, mas’uliyat	Cheklangan resurslar, byudjet, tanlov	«Tadbiri manzil»
Abu Rayhon Beruniy (973–1048)	Savdo, pul muomalasi, xo‘jalik hayotining qiyosiy tahlili	Dalilga tayangan xolis tahlil madaniyati	Pul, savdo, qiymat	Tarixiy-etnografik asarlar
Yusuf Xos Hojib (XI asr)	Adolatli boshqaruv, soliq, daromad taqsimoti	Halollik, adolat, davlat boyligiga mas’uliyat	Taqsimot, iqtisodiy adolat, soliq	«Qutadg‘u bilig»
Abu Homid G‘azzoliy (1058–1111)	Bozor axloqi, ehtikorlikni qoralash, pul vazifalari	Halollik, o‘zaro ishonch, ijtimoiy javobgarlik	Bozor, narx, pul vazifalari	«Ihyo ulum ad-din»
Nasiriddin Tusiy (1201–1274)	«Shahar hayoti hikmati», mehnat taqsimoti, farovonlik	Jamoaviylik, hamkorlik, umummanfaat	Mehnat taqsimoti, ijtimoiy farovonlik	«Axloqi Nosiriy»
Ibn Xaldun (1332–1406)	Mehnat qiymat nazariyasi, talab-taklif, soliq, o‘shish	Mehnatni ulug‘lash, mehnat – boyluk manbai	Qiymat, narx, soliq, iqtisodiy o‘shish	«Muqaddima»
Amir Temur (1336–1405)	Soliq siyosati, obodonchilik, savdo va hunarmandchilik	Davlatchilik, iqtisodiy strategiya, tadbirkorlik	Davlatning iqtisodiy siyosati, soliq	«Temur tuzuklari»
Alisher Navoiy (1441–1501)	Halol kasb-hunar, isrofgarchilikni qoralash, saxovat	Mehnatsevarlik, qanoat, mehr-oqibat	Daromad, iste’mol, taqsimot axloqi	«Mahbub ul-qulub»

1-jadval

Sharq mutafakkirlari iqtisodiy g'oyalarining pedagogik mohiyati va fandagi didaktik imkoniyatlari

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Sharq mutafakkirlari merosida bayon etilgan iqtisodiy kategoriyalar zamonaviy «Iqtisodiyot nazariyasi» kursining o'zak mavzulari bilan to'g'ridan-to'g'ri uyg'unlashadi. Biroq ularning o'ziga xos didaktik qimmati shundaki, har bir iqtisodiy g'oya muayyan axloqiy-tarbiyaviy mazmun bilan «yuklangan». Bu esa iqtisodiy ta'limning kognitiv maqsadini (bilim berish) tarbiyaviy maqsad (qadriyat shakllantirish) bilan tabiiy ravishda birlashtirishga imkon yaratadi.

Merosning nazariy salohiyatini aniqroq baholash uchun uni klassik G'arb iqtisodiy maktabining tegishli tushunchalari bilan qiyosladik (2-jadval).

2-jadval

Sharq mutafakkirlari va klassik G'arb iqtisodiy maktabi g'oyalarining qiyosiy tahlili

Iqtisodiy kategoriya	Sharq mutafakkirlari talqini	Klassik G'arb talqini	Asosiy farq / o'ziga xoslik
Mehnat taqsimoti	Forobiy, Tusiy, Ibn Xaldun: hamkorlik va ijtimoiy birdamlik asosi	A.Smit: unumdorlikni oshiruvchi mexanizm [1]	Sharqda axloqiy-ijtimoiy, G'arbda texnik-samaradorlik urg'usi
Qiymat	Ibn Xaldun: qiymat manbai – mehnat [3; 7; 8]	A.Smit, D.Rikardo: mehnat qiymat nazariyasi	Asosiy g'oya mushtarak; Ibn Xaldun xronologik jihatdan ilgari
Narx, talab-taklif	G'azzoliy, Ibn Xaldun: narx talab-taklifga bog'liq, adolatli narx	A.Marshall: muvozanat narxi [2]	Sharqda «adolatli narx» axloqiy me'zoni qo'shiladi
Soliq	Yusuf Xos Hojib, Ibn Xaldun: me'yoriy soliq, ortiqcha soliq zararli	A.Smitning soliq tamoyillari	Sharqda soliqning axloqiy-adolat jihati ustuvor
Boyluk va iste'mol	Navoiy, G'azzoliy: halol daromad, qanoat, isrofni qoralash	Klassik maktab: ratsional iste'mol, jamg'arish	Sharqda iste'molning axloqiy me'yorlanishi

Merosning kurs mavzulariga didaktik moslanishini konkretlashtirish maqsadida quyidagi matritsa ishlab chiqildi (3-jadval).

3-jadval

Sharq merosining «Iqtisodiyot nazariyasi» kursi mavzulariga didaktik moslanish matritsasi

Kurs mavzusi	Tegishli meros manbasi va g'oyasi	Didaktik-tarbiyaviy urg'u
Ehtiyojlar va cheklangan resurslar	Forobiy – ehtiyojlar xilma-xilligi; Ibn Sino – resurslarni oqilona taqsimlash	Tanlov va tejamkorlik madaniyati
Mehnat taqsimoti va ixtisoslashuv	Forobiy, Tusiy, Ibn Xaldun – hamkorlik va taqsimot	Hamkorlik va o'zaro bog'liqlik qadriyati
Qiymat va narx	Ibn Xaldun – mehnat qiymat nazariyasi; G'azzoliy – adolatli narx	Mehnatni qadrlash, adolat tuyg'usi
Pul va pul muomalasi	G'azzoliy – pul vazifalari, qalbaki pul muammosi	Halollik, moliyaviy mas'uliyat
Bozor va raqobat	G'azzoliy – bozor axloqi, ehtikorlikni qoralash	Halol raqobat va ishbilarmonlik etikasi
Soliq va davlat iqtisodiy siyosati	Yusuf Xos Hojib, Ibn Xaldun, Amir Temur – me'yoriy soliq	Davlatchilik tafakkuri, fuqarolik mas'uliyati
Daromad, iste'mol, taqsimot	Navoiy – halol daromad, qanoat, saxovat	Me'yoriy iste'mol, ijtimoiy mehr-oqibat

Mazkur matritsa merosni ta’lim jarayoniga integratsiyalashning konkret «yo’l xaritasi» bo’lib xizmat qiladi: u har bir o’quv mavzusi uchun mos meros manbasini va uning didaktik-tarbiyaviy urg’usini aniq belgilaydi, ya’ni o’qituvchiga qaysi mavzuda qaysi mutafakkir merosidan, qaysi maqsadda foydalanish mumkinligini ko’rsatadi.

DISCUSSION (MUNOZARA)

«Buyuk bo’shliq» (Great Gap) muammosi. Iqtisodiy fan tarixshunosligida uzoq vaqt davomida Y.Shumpeterga nisbat beriladigan «buyuk bo’shliq» qarashi hukmron bo’lgan: bu qarashga ko’ra, yunon mutafakkirlari bilan o’rta asr Yevropa sxolastlari o’rtasida iqtisodiy fikr taraqqiyotida deyarli besh asrlik «bo’shliq» mavjud. Biroq zamonaviy tadqiqotlar bu qarashni asossiz deb rad etmoqda: aynan shu davrda musulmon Sharqi mutafakkirlari iqtisodiy fikrning izchil va boy tizimini yaratdilar [4; 5; 6]. Demak, «buyuk bo’shliq» aslida tarixshunoslikdagi e’tiborsizlik natijasidir. Bu ilmiy fakt tadqiqotning pedagogik ahamiyatini kuchaytiradi: Sharq merosini ta’limga jalb etish nafaqat milliy-tarbiyaviy, balki jahon iqtisodiy fani tarixini to’g’ri va to’liq taqdim etish nuqtai nazaridan ham zarurdir.

Iqtisodiy va axloqiy kategoriyalarning birligi. Sharq merosining eng muhim o’ziga xos xususiyati – iqtisodiy va axloqiy kategoriyalarning uzviy birligidir. G’arb iqtisodiy fani, ayniqsa neoklassik maktab, iqtisodni axloqdan ajratilgan, «qadriyatlardan xoli» (value-free) fan sifatida shakllantirishga intildi. Sharq an’anasida esa bunday ajratish mavjud emas: «halol daromad», «adolatli narx», «me’yorli iste’mol», «barakali mehnat» kabi tushunchalar bir vaqtning o’zida ham iqtisodiy, ham axloqiy mazmunni ifodalaydi. Bu yondashuv zamonaviy iqtisodiy fanda kuchayib borayotgan tendensiyaga – iqtisodiyotni etika, ekologiya va ijtimoiy mas’uliyat bilan bog’lashga – hamohangdir.

«Amaliy hikmat» an’anasining didaktik qiymati. Sharq mutafakkirlari iqtisodiy masalalarni ko’pincha «amaliy hikmat» doirasida – axloq, xonadon iqtisodi (tadbir-i manzil) va siyosat (siyosat-i mudun) uchligida ko’rib chiqqanlar. Bu uchlikda xonadon iqtisodi markaziy o’rin egallab, shaxsiy axloq bilan davlat boshqaruvi o’rtasidagi ko’prik vazifasini bajaradi. Yondashuvning pedagogik qiymati shundaki, u iqtisodiy bilimni shaxs (mikrodaraja), oila (mezodaraja) va davlat (makrodaraja) darajalarida yaxlit tizim sifatida tushunishga o’rgatadi – bu zamonaviy iqtisodiyot nazariyasidagi mikro- va makroiqtisodiyot bo’linishiga mohiyatan mos keladi.

Merosni tizimlashtirish tamoyillari va anaxronizm xavfi. Merosni ta’lim jarayoniga jalb etishda beshta tamoyilga amal qilish zarur: tarixiylik (g’oyalar o’z davri konteksti va atamashunosligida tushuntirilishi); ilmiylik (tarixiy g’oyalar zamonaviy fan yutuqlari bilan qiyoslangan, ammo soxtalashtirilmagan holda taqdim etilishi); integrativlik (merosning kurs mavzulari bilan organik bog’lanishi); aksiologiklik (g’oyalarning axloqiy-tarbiyaviy mazmuni ochib berilishi); maqsadga muvofiqlik (meros tanlab, o’quv maqsadlariga xizmat qiladigan darajada jalb etilishi). Bu tamoyillarga rioya qilish anaxronizm – zamonaviy iqtisodiy tushunchalarni sun’iy ravishda o’tmishga ko’chirish – xavfini bartaraf etadi. To’g’ri pedagogik yondashuv tarixiy g’oyani avval asl kontekstida tushuntirish, so’ngra uni zamonaviy nazariya bilan qiyoslash orqali talabada tarixiy-mantiqiy bog’liqlikni anglatishdan iborat.

Bizning fikrimizcha, meros – ta’lim mazmunining manbasigina emas, balki tafakkurni rivojlantirish metodining ham asosidir. Mutafakkirlar iqtisodni alohida emas, balki axloq, siyosat va jamiyat bilan bog’liq holda ko’rib chiqqanlar; ular nazariy mulohazani amaliy-axloqiy xulosalar bilan uyg’unlashtirganlar. Bu – zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim ruhiga to’la mos keladigan metodologik namunadir. Shu bois merosni ta’limga jalb etishning eng samarali shakllari – tarixiy iqtisodiy vaziyatlar asosidagi keyslar, axloqiy-iqtisodiy dilemmalar va qiyosiy tahlil topshiriqlari hisoblanadi.

XULOSA

Sharq mutafakkirlari iqtisodiy qarashlarining ilmiy-nazariy tahlili natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Sharq mutafakkirlari merosi alohida, bir-biridan uzilgan g'oyalar majmui emas, balki Forobiydan Ibn Xaldunga qadar cho'zilgan izchil rivojlanuvchi yagona intellektual an'anadir. Bu an'anada mehnat taqsimoti, qiymat, narx, soliq va davlatning iqtisodiy roli haqidagi g'oyalar bosqichma-bosqich chuqurlashib borgan.

2. Merosning ilmiy chuqurligi klassik G'arb maktabidan qolishmaydi, ba'zi hollarda (mehnat qiymat nazariyasi, soliq tahlili) undan xronologik jihatdan ancha ilgari ketgan. Bu milliy merosning umumbashariy iqtisodiy fanga qo'shgan hissasini ko'rsatadi va «buyuk bo'shliq» konsepsiyasining asossizligini tasdiqlaydi.

3. Sharq talqinining o'ziga xosligi har bir iqtisodiy kategoriyaga axloqiy-qadriyat o'lchovini singdirishdadir. Aynan shu xususiyat milliy merosni zamonaviy iqtisodiy ta'lim uchun beqiyos didaktik resursga aylantiradi: u iqtisodiy ta'limning kognitiv va tarbiyaviy maqsadlarini tabiiy ravishda birlashtiradi.

4. Ishlab chiqilgan didaktik moslanish matritsasi «Iqtisodiyot nazariyasi» kursining har bir mavzusi uchun mos meros manbasini va tarbiyaviy urg'uni belgilab beradi. U maxsus kurs dasturi, xrestomatiya va didaktik materiallarni tayyorlashda mazmuniy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Umuman olganda, Sharq mutafakkirlari merosi talabalarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning beqiyos boy va serqirra manbasidir: u iqtisodiy bilimni axloqiy-qadriyat o'lchovi bilan boyitadi, milliy o'zlikni anglashni mustahkamlaydi va jahon iqtisodiy fani tarixining yaxlit manzarasini shakllantiradi. Bu merosning pedagogik salohiyatini to'liq amalga oshirish esa talabalarning yosh-psixologik xususiyatlarini hisobga olishni taqozo etadi – bu masala keyingi tadqiqotlarning predmeti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI / REFERENCES:

1. **Smith, A.** (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell.

2. **Marshall, A.** (1890). *Principles of Economics*. London: Macmillan.

3. **Boulakia, J. D. C.** (1971). Ibn Khaldun: A Fourteenth-Century Economist. *Journal of Political Economy*, 79(5), 1105–1118.

4. **Spengler, J. J.** (1964). Economic Thought of Islam: Ibn Khaldun. *Comparative Studies in Society and History*, 6(3), 268–306.

5. **Ghazanfar, S. M., & Islahi, A. A.** (2011). *Economic Thought of al-Ghazali*. Jeddah: King Abdulaziz University.

6. **Islahi, A. A.** (2005). *Contributions of Muslim Scholars to the History of Economic Thought and Analysis up to the 15th Century*. Jeddah: KAAU.

7. **Bartkus, J. R., & Hassan, M. K.** (2009). Ibn Khaldun and Adam Smith: Contributions to the Theory of Division of Labor and Modern Economic Thought.

8. **Ibn Khaldun.** (1967). *The Muqaddimah: An Introduction to History* / Transl. by F. Rosenthal. Princeton: Princeton University Press.

9. **Nasir al-Din al-Tusi.** (1964). *The Nasirean Ethics (Akhlaiq-i Nasiri)* / Transl. by G. M. Wickens. London: George Allen & Unwin.

10. **Yusuf Xos Hojib.** (1990). *Qutadg'u bilig (Saodatga yo'llovchi bilim)*. Toshkent: Yulduzcha.

11. **Forobiy, Abu Nasr.** (1993). *Fozil odamlar shahri*. Toshkent: Xalq merosi.

12. **Ibn Sino, Abu Ali.** (2005). *Tadbiri manzil // Asarlar*. Toshkent: Fan.

13. **Alisher Navoiy.** (1998). *Mahbub ul-qulub. Mukammal asarlar to'plami*. Toshkent: Fan.

14. **Amir Temur.** (1991). *Temur tuzuklari / Forschadan A. Sog'uniy, H. Karomatov tarj.* Toshkent: G'afur G'ulom.

15. **Abu Rayhon Beruniy.** *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Fan.

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA , PSIXOLOGIYA VA METODIKA	
SPORT YO'NALISHIDAGI QO'SHIMCHA TA'LIM ORQALI O'QUVCHILARNING BO'SH VAQTINI MAZMUNLI TASHKIL ETISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI Ibragimov Sanjar Saidjonovich	4
SUN'IY INTELLEKTDAN TA'LIM JARAYONIDA FOYDALANISHNING ETIK VA HUQUQIY JIHATLARI Umedjanova Malika Lukmanovna	8
AYOLLAR REGBISI: SHAKLLANISH TARIXI, ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IJTIMOY-PEDAGOGIK AHAMIYATI Ibragimov Manuchexr Baxtiyorovich	12
BOSHLANG'ICH SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA TABAQALASHTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI Bozorova Hamida Shukriloyevna	15
O'ZBEK XALQ CHOLG'U ASBOBLARINING PAYDO BO'LISH TARIXI VA ULARNING MAKTAB DASTURIDAGI O'RNI Ibodov O'ktam Rasulovich	18
CHIM USTIDA XOKKEY MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA TALABALARINING TEXNIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI Ismoilov Husniddin	21
TABAQALASHTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA TASVIRIY SAN'ATGA OID KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI Bozorova Hamida Shukriloyevna	28
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING DARSDAN TASHQARI TARBIYAVIY FAOLIYATIDA MA'NAVIY-AXLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISH Jabborova Fotima Nutfullojon qizi	34
MAGISTRATURA TALABALARINING TADQIQOT KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUVNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI Jamshid Tagaymurodovich Parmanov	41
O'QUV JARAYONIDA TALABALARINING MUSTAQIL ISHLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI Aminov Akmal Shavkatovich	48
STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA Usmonova Zulfiya Ilxomovna	52
SHARQ MUTAFAKKIRLARINING IQTISODIY QARASHLARI VA ULARNING PEDAGOGIK MOHIYATI Ruziyeva Gulinoz Fatilloevna	59
REFLEKSIV YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILAR O'QUV-BILUV FAOLIYATINI FAOLLASHTIRISH	65

Bozorov Vahobiddin Nuriddinovich	
---	--

O'QUVCHILARDA MILLIY ONG VA MILLIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TADBIRLARNING O'RNI VA AHAMIYATI Karimov Olimxo'ja Islomovich	79
ESTRADA QO'SHIQCHILIGI RIVOJIDA VOKAL FANINING ROLI Karimov Olimxo'ja Islomovich	83
FILOLOGIYA FANLARI	
USAGE CHARACTERISTICS OF NEW NOUN LEXEMES IN MODERN UZBEK NEWSPAPER AND ONLINE MEDIA LANGUAGE Saidova Khurshida Fakhridin qizi	87
TALABALARNING YOZMA NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA TARJIMA STRATEGIYALARINI QO'LLASH Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	93
ANTONIMLAR VA ULARNING LINGVOPOETIK VAZIFALARI ABDURAHMON JOMIY VA ALISHER NAVOIY ASARLARIDA Tavakkal Choriyev	99
METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE THINKING THROUGH THE INTEGRATIVE TEACHING OF BRITISH CHILDREN'S LITERATURE Kodirova Zarina Bakhodirovna	117

ANIQ VA TABIIY FANLAR	
BIOLOGIYA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA MAKTAB O'QUV-TAJRIBA UCHASTKASI FAOLIYATINI LOYIHALASHTIRISH VA TALABALARNING KASBIY FAOLLIGINI OSHIRISH Usmonova Mubashira Suvonovna	121
TIBBIY TA'LIM JARAYONIDA DIVERGENT TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI Bekchanova Soliha Davlatnazarovna	129
INTERAKTIV MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH ORQALI OLIY TA'LIMDA KOGNITIV FAOLLIKNI OSHIRISH METODLARINING KONSEPTUAL VA GNOSEOLOGIK TAHLILI Asadova Sitora Sadullayevna	136
RAQAMLI TA'LIM MUHITINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI VA UNI TEXNIK YO'NALISHDAGI KASBIY TA'LIMDA QO'LLASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI Savriyev Shamshod Shuxrat o'g'li	141
REFLEKSIV YONDASHUV ASOSIDA "ODAM VA HAYVONLAR FIZIOLOGIYASI" FANINI O'QITISHNING METODIK TIZIMI Odilova Mahfuza Ochilovna	151

QAYDLAR UCHUN

QAYDLAR UCHUN

**TA'LIM
TRANSFORMATSIYASI
ILMIY – METODIK
JURNAL**
№. 4

BOSH MUHARRIR

Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, p.f.d. (DSc), professor MA'MUROV BAHODIR

BAXSHULLAYEVICH

Muharrir:
Texnik muharrir:
Sahifalovchi:
Dizayner:

A. Kalandarov
G. Samiyeva
Z. Elmurotova
M. Arslonov

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original – maketdan bosishga ruxsat etildi: 01.07.2024.
Bichimi: 60/84 ¹/16 «Palatino Linotype» garn. Ofset bosma usulida. Ofset bosma qog'ozi. Bosma tabog'i
6,75 Adadi 50. Buyurtma № 124. Bahosi kelishilgan holda.

«Sharq-Buxoro» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahar O'zbekiston Mustaqilligi ko'chasi, 70/2 uy.
Tel: 0(365) 222-46-46

